

6-7 YOSHLILARDA MEDIASAVODXONLIK RIVOJLANISHINING NAZARIY-ASOSIY MASALALARI

Yuldosheva Pokiza Xo'shboq qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti 1-kurs
magisrtanti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18333788>

Annotatsiya: Ushbu maqola 6-7 yoshli bolalarda mediasavodxonlikni rivojlantirishning nazariy asoslari, psixologik-pedagogik jihatlari va metodologik yondashuvlarini tahlil qiladi. Tadqiqotda bolalarning kognitiv rivojlanish xususiyatlarini hisobga olgan holda, media kontentini tanqidiy qabul qilish qobiliyatini shakllantirishning ilmiy asoslangan modeli taklif etilgan. Maqolada shuningdek, O'zbekiston sharoitida mediata'limni bosqichma-bosqich joriy etishning o'ziga xosligi va muammolari yoritilgan. Asosiy e'tibor bolalar mediasavodxonligini rivojlantirishda "Neuro-Media Sinergosfera" nazariyasining yangi kontsepsiyasiga qaratilgan.

Kalit so'zlar: mediasavodxonlik, 6-7 yoshli bolalar, kognitiv rivojlanish, media ta'lim, o'yin faoliyati, O'zbekiston, neuro-media sinergosfera, nazariya, mehnatsevarlik, sensorik qabul, emotsional baholash, xotira

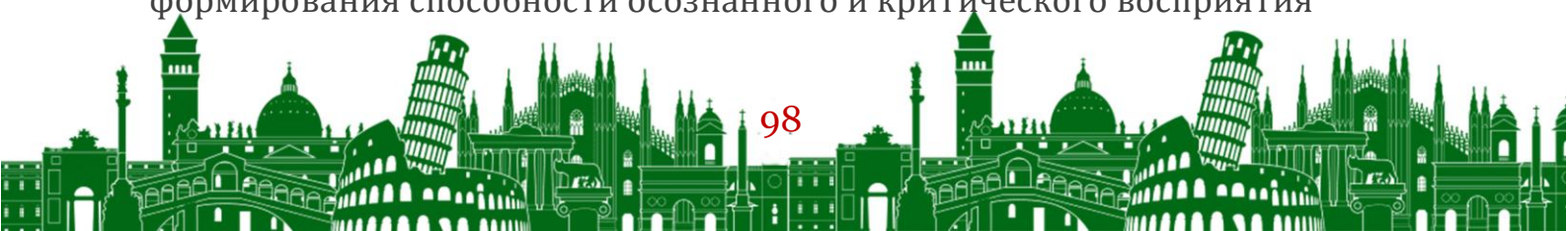
Abstract

This article analyzes the theoretical foundations, psychological and pedagogical aspects, and methodological approaches to developing media literacy in children aged 6–7. The study proposes a scientifically grounded model for forming the ability to consciously and critically perceive media content, taking into account the cognitive development characteristics of children. The article also highlights the specific features, challenges, and issues of the gradual implementation of media education in the context of Uzbekistan. Special attention is given to the new concept of the “Neuro-Media Synergosphere” theory in the development of children’s media literacy.

Keywords: media literacy, children aged 6–7, cognitive development, media education through play activity, Uzbekistan, neuro-media synergosphere, theory, diligence, sensory perception, emotional evaluation, memory

Аннотация:

В данной статье проводится анализ теоретических основ, психолого-педагогических аспектов и методологических подходов к развитию медиаграмотности у детей 6–7 лет. В исследовании с учетом особенностей когнитивного развития детей предложена научно обоснованная модель формирования способности осознанного и критического восприятия

медиаконтента. Также в статье освещаются особенности, проблемы и трудности поэтапного внедрения медиаобразования в условиях Узбекистана. Основное внимание медиаграмотность, уделено новой концепции теории «Нейро-Медиа Синергосфера» в развитии медиаграмотности детей.

Ключевые слова: дети 6–7 лет, когнитивное развитие, медиаобразование через игровую деятельность, Узбекистан, нейро-медиа синергосфера, теория, трудолюбие, сенсорное восприятие, эмоциональная оценка, память

Zamonaviy axborot jamiyatida raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi bolalarning media muhitiga erta kirib borishiga olib keldi. 6-7 yosh - bu maktab ta'limiga o'tish davri bo'lib, bolaning kognitiv faoliyatida muhim o'zgarishlar yuz beradi. Dunyo Sog'liqni Saqlash Tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, 8 yoshgacha bo'lgan bolalarning 70% dan ortig'i har kuni 2 soatdan ko'proq vaqtini ekran oldida o'tkazadi. Bu holat 6-7 yoshli bolalarda mediasavodxonlikni shakllantirish masalasini dolzarb pedagogik muammoga aylantirmoqda.

Mediasavodxonlik nafaqat axborotni to'g'ri talqin qilish, balki psixologik xavfsizlikni ta'minlovchi pedagogik vositadir. O'zbekiston sharoitida mediata'limni rivojlantirish milliy madaniy an'analar, til xususiyatlari va mavjud resurslarni hisobga olgan holda amalga oshirilishi lozim. Ushbu maqolaning magsadi 6-7 yoshli bolalarda mediasavodxonlikni shakllantirishning nazariy asoslarini ishlab chiqish va uni O'zbekiston maktabgacha ta'lim tizimiga tadbqiq etish yo'llarini taklif qilishdir.

Mediasavodxinlik tushunchasining nazariy asoslari

Mediasavodxonlik (media literacy) tushunchasi XX asrning 60-yillarida paydo bo'lib, uni birinchi marta kanadalik olim Marshall McLuhan "media - bu insonning kengayishi" degan fikr bilan asoslagan. Keyinchalik bu kontseptsiya R. Kubey, D. Buckingham, L. Masterman kabi olimlar tomonidan rivojlantirildi.

6-7 yoshli bolalar kontekstida mediasavodxonlikni quyidagicha ta'riflash mumkin: media vositalari orqali taqdim etilgan axborotni yosh darajasiga mos ravishda tan olish, tahlil qilish, baholash va mas'uliyat bilan qayta ishlash qobiliyati.

6-7 yoshli bolalarning psixologik xususiyatlari va media qabul qilish

1. Kognitiv rivojlanishning nazariy asoslari

2. Jan Piajening nazariyasiga ko'ra, 6-7 yoshli bolalar "konkret operatsiyalar bosqichi"da joylashgan. Bu bosqichning mediasavodxonlikka ta'siri quyidagicha namoyon bo'ladi:

3. Reversibilikning cheklanganligi - bola media hodisasini turli tomondan ko'ra olmaydi

4. Markirlash - e'tibor faqat bir jihatga qaratiladi

5. Animizm - har qanday ob'ektga jonli mavjudot xususiyatlarini berish

L.S. Vygotskiyning "rivojlanish zonasi" tushunchasi mediata'limda hal qiluvchi ahamiyatga ega. 6-7 yoshli bolalar uchun yaqin rivojlanish zonasida ota-ona yoki o'qituvchi yordamida media kontentni tahlil qilish, potentsial rivojlanish zonasida esa mustaqil ravishda media vositlaridan foydalanish qobiliyati shakllanadi.

Media qabul qilishning psixologik mexanizmlari

Bolalarda media qabul qilish quyidagi bosqichlardan iborat:

1. Sezgi bosqichi - sensorik qabul qilish

2. Idrok bosqichi - ma'noni tushunish

3. Tahlil bosqichi - kontentni baholash

4. Amalga oshirish bosqichi - o'zlashtirilgan bilimlarni qo'llash

Neuro-media sinergosfera: mediasavodxonlikning yangi nazariyasi

Nazariyaning asosiy postulatlari

"Neuro-Media Sinergosfera" (NMS) nazariyasi bolalarning miya plastikligi, neuronal yo'llar shakllanishi va media ta'siri o'rtasidagi sinergistik bog'liqlikni o'rganishga asoslangan. Bu kontsepsiya "media-nevrogenetik kodlash" fenomenini o'z ichiga oladi.

Asosiy gipoteza: 6-7 yoshli bolalarda media kontent qabul qilinganda, u nafaqat psixik, balki neuronal darajada kodlanadi. Bu jarayon quyidagi mexanizm orqali amalga oshadi:

Media stimulus → Sensory korteks → Amigdala (emosional baholash) →

Hippokamp (xotira) → Prefrontal korteks (qaror qabul qilish) →

Neuronal yo'llarning qayta tashkil etilishi

6-7 yoshlilarda mediasavodxonlikni rivojlantirishning metodologik yondashuvi

O'yin faoliyati asosidagi metodika

6-7 yoshli bolalar uchun o'yin - asosiy faoliyat turi. Mediata'limni o'yin shaklida tashkil etish quyidagi usullar orqali amalga oshiriladi:

A. Rolli o'yinlar:

• "Jurnalist" - intervyu olish, reportaj tayyorlash

• "Multfilm yaratuvchi" - qahramonlar, syujet yaratish

• "Reklama ishlab chiqaruvchi" - mahsulotning ijobiy va salbiy tomonlarini

ko'rsatish

B. Didaktik o'yinlar:

1. "Haqiqat yoki yolg'on?" - media axborotining ishonchliligini baholash
2. "Kim yasagan?" - media mahsuloti muallifini aniqlash
3. "Nima uchun?" - media kontentining maqsadini tushunish

"Scaffolding" (qo'llab-quvvatlash) tamoyili

Bu tamoyil mediata'limda quyidagi bosqichlar orqali amalga oshiriladi:

1. Modellash - o'qituvchi media kontentni qanday tahlil qilishni ko'rsatadi
2. Qo'llab-quvvatlash - bola tahlil qilish jarayonida yordam oladi
3. O'zlashtirish - bola mustaqil ravishda media tahlil qiladi
4. Qayta ko'rib chiqish - jarayon baholanadi va takomillashtiriladi

Yosh bolalar mediata'limining bosqichli modeli

Bosqich 1: Media ob'ektlarni tanib olish (6-6.5 yosh)

- Rang, shakl, tovush orqali media ob'ektlarni ajratish
- Oddiy media hodisalarni tushunish

Bosqich 2: Media kontentni tahlil qilish (6.5-7 yosh)

- Mazmunni tushunish
- Soddalashtirilgan tahlil

Bosqich 3: Media asar yaratish (7 yosh)

- Oddiy media mahsulot yaratish
- O'z fikrini media vositalari orqali ifodalash

O'zbekiston sharoitida mediata'limning o'ziga xosliklari

Madaniy va lingvistik kontekst

O'zbekiston - qadimiy ma'naviy an'analarga ega bo'lgan davlat. 6-7 yoshli bolalar mediata'limida quyidagi milliy qadriyatlarni hisobga olish zarur:

- Hurmat - katta yoshdagilar, ota-onalarga hurmat
- Mehnatsevarlik - media orqali mehnat qadriyatini targ'ib qilish
- Bag'rikenglik - milliy va madaniy xilma-xillikni qadrlash

O'zbek tili - agglyutinativ til bo'lib, media ta'limda quyidagi xususiyatlarni hisobga olish kerak:

- Vizual qo'llab-quvvatlash - tasvirlar, videolar bilan tushuntirish
- O'yinlar orqali o'qitish - til qurilishini o'yin shaklida o'rgatish
- Milliy multfilmlardan foydalanish - "Dono bo'ri", "Sindbad" kabi milliy

kontentlar asosida mediata'lim

Infratuzilma va resurslar muammolari

O'zbekiston maktabgacha ta'lim tashkilotlarida:

Ijobiy omillar:

- Ko'plab bolalar bog'chalari

• O'qituvchilar tayyorlash tizimi

• Davlat qo'llab-quvvatlash

Qiyinchiliklar:

• Texnik jihozlar etishmasligi

• O'qituvchilarning mediata'lim bo'yicha malakasi cheklanganligi

• Ota-onalarning mediata'lim haqidagi bilimlarining yetishmasligi

Yechimlar:

1. Iqtisodiy samaradorlik - arzon, ammo samarali texnologiyalardan foydalanish

2. O'qituvchilarni qayta tayyorlash - mediata'lim bo'yicha maxsus kurslar

3. Ota-onalar ishtiroki - oilaviy media ta'lim loyihalari

6-7 yoshli bolalar mediasavodxonligini baholash tizimi

Diagnostika tamoyillari

1. Yoshga moslik - bolaning yosh xususiyatlarini hisobga olish

2. O'yin shakli - diagnostika o'yin jarayonida olib borilishi

3. Komplekslik - barcha komponentlarni (kognitiv, amaliy, axloqiy) baholash

4. Individual yondashuv - har bir bolaning rivojlanish darajasini hisobga olish

Baholash darajasi Kognitiv komponent Amaliy komponent Axloqiy komponent Xavfsizlik komponenti

Past (1) Media ob'ektlarni faqat tashqi ko'rinishidan tanib oladi Media asboblardan faqat ko'rsatma asosida foydalanadi Media qoidalarini tushunmaydi Xavflarni tushunmaydi

O'rta (2) Soddashtirilgan media kontentni tushunadi O'qituvchi yordamida media kontent yarata oladi O'qituvchi ko'rsatmasi bilan media qoidalariga amal qiladi Asosiy xavflarni biladi.

Yuqori (3) Mavzuga oid media kontentni mustaqil tahlil qiladi Mustaqil ravishda oddiy media mahsulot yarata oladi Mustaqil ravishda media qoidalariga rioya qiladi Xavflardan himoyalanih ko'nikmalariga ega

Xulosa va takliflar

Asosiy xulosalar:

1. 6-7 yosh - mediasavodxonlikni shakllantirishning sezgir davri bo'lib, bolaning kognitiv, hissiy va ijtimoiy rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi.

2. Mediasavodxonlikni rivojlantirish bolaning yosh psixologik xususiyatlariga asoslangan holda, bosqichma-bosqich amalga oshirilishi zarur.

3. O'zbekiston sharoitida mediata'lim milliy madaniy an'analar, til xususiyatlari va mavjud resurslarni hisobga olgan holda ishlab chiqilishi lozim.

4. "Neuro-Media Sinergosfera" nazariyasi mediata'limni yangi ilmiy darajaga ko'taradi va bolalarning neuronal rivojlanishi bilan media ta'sirini integratsiyalashgan holda o'rganish imkonini beradi.

Amaliy takliflar:

Maktabgacha ta'lim tizimi uchun:

1. 6-7 yoshli bolalar uchun "Media do'st" maxsus o'quv dasturini ishlab chiqish

2. Maktabgacha ta'lim muassasalarida "Media burchagi" loyihasini joriy etish

3. O'qituvchilarni qayta tayyorlash dasturini ishlab chiqish

Oila va jamiyat uchun:

1. "Media oila" - oilaviy mediata'lim loyihasini amalga oshirish

2. Ota-onalar uchun mediata'lim bo'yicha qo'llanmalar tayyorlash

3. Mahalliy telekanallarda bolalar uchun media savodxonlik dasturlarini tashkil etish

Ilmiy tadqiqotlar uchun:

1. Milliy mediata'lim modelini yaratish bo'yicha fundamental tadqiqotlar olib borish

2. "Neuro-Media Sinergosfera" nazariyasini eksperimental tekshirish

3. Media ta'limning bolalar rivojlanishiga ta'sirini uzoq muddatli monitoring qilish

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Piaje, J. (1952). Bolalarda intellektning kelib chiqishi.

2. Vygotskiy, L.S. (1978). Jamiyatdagi aqliy rivojlanish.

3. Buckingham, D. (2003). Media ta'limi: Savodxonlik, o'rganish va zamonaviy madaniyat.

4. Жураева, Л.Н. (2020). Бола медиасаводхонлиги: назария ва амалиёт. Тошкент.

5. Каримова, В.М. (2019). Цифрли асрда болаларнинг ижтимоийлашуви. Тошкент.

6. UNICEF. (2021). Bolalar va raqamli texnologiyalar: Global hisobot.

7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston-2030" strategiyasi to'g'risidagi farmoni.

8. Masterman, L. (1985). Media ta'limiga kirish.

9. Doidge, N. (2007). The Brain That Changes Itself.

10. McLuhan, M. (1964). Understanding Media: The Extensions of Man.

